

Kitekintés

A könyvtárak és az információs társadalom

A Libraries and the information society: European RTD in Telematics for Libraries c. cikket (Euro Abstracts. 33. vol. 1995. 9. no. 517-524. p.), valamint **Monika Segbert** lapunk számára küldött, az összefoglalás elé szánt bevezetőjét **Orbán Éva** fordította.

Monika Segbert bevezetője „A könyvtárak és az információs társadalom” c. tanulmányhoz

---

Az Európai Bizottság Negyedik Keretprogramja* (Fourth Framework Programme 1994-1998) új, célzott cselekvési irányokat mutat a nemzetközi együttműködésben, amelyekben prioritást élveznek a közép- és kelet-európai államok és az új független országok.

Az Európai Bizottság könyvtári hálózatokkal és szolgáltatásokkal foglalkozó részlege a kapcsolatok szorosabbra fűzését szeretné elérni az érintett országokkal. Korábban már számos sikeres együttműködési program valósult meg az Európai Unió tagállamai között, amelyek könyvtári program nyomán jöttek létre. Ezért szervezett a fent említett részleg az Európa Tanáccsal karöltve 1994 februárjában egy értekezletet *A könyvtárak fejlesztése Közép-és Kelet-Európában – a segítségtől az együttműködésig* címmel (a konferencia anyaga EUR 15660 számon jelent meg). Kelet-, Nyugat- és Közép-Európa számos országából hívtak meg résztvevőket a könyvtári területen szervezendő két- és többoldalú programok megvizsgálására. Az értekezleten rámutattak, milyen fontos szerepet játszhatnak a könyvtárak a közép- és kelet-európai társadalmak átalakulásában, és javaslatokat tettek a megvalósítandó feladatokra az Európai Bizottság számára.

Az eddig megkezdett előzetes munkálatok között szerepel egy tanulmány *A könyvtári szolgáltatások gazdaságtana* témakörben, további vizsgálatok a könyvtárgépesítés és hálózatépítés kérdéseiről, valamint a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások helyzetéről. Támogattak egy konfe-

---

* A Könyvtári Programmal és az ehhez fűződő, Közép- és Kelet-Európát érintő könyvtári együttműködéssel kapcsolatos további információ kérhető az alábbi címen:
DG XIII/E-4 „Library Networks and Services”
European Commission
Jean Monnet Building
L-2920 Luxembourg

renciát a könyvtári törvénykezésről Közép- és Kelet-Európában, és további értékezeteken vizsgálják meg a könyvtárgépesítés, a digitalizálás és a szabványosítás kérdéseit, lehetőséget teremtve a keleti és nyugati szakértőknek a találkozásra és a tapasztalatcserére.

Az EU könyvtári programjára vonatkozó információk könyvtári folyóiratokban és konferenciákon történő terjesztésével gyarapítani kívánjuk a programmal kapcsolatos ismereteket a közép- és kelet-európai szakmai közösségekben. Az itt következő cikk ismerteti az Európai Unió könyvtári programjának kezdeteit, néhányat a számos, folyamatban lévő együttműködési program közül, és a Negyedik Keretprogram újabb, *Telematika a könyvtárak számára* c. programjának (Telematics for Libraries Programme) fő irányait, amelyek valamennyi európai könyvtár számára érdekes és fontos problémák megoldását célozzák.

Az Európai telematikai kutatási és fejlesztési program könyvtárak számára

---

A könyvtárak az európai társadalmak számos kulturális, szabadidős, oktatási és általános információs igényeit kielégítik. A könyvtárak hozzájárulnak az európai kulturális örökség megőrzéséhez és a tudományos, műszaki és üzleti információs rendszerek működtetéséhez. Manapság, amikor az információhoz való hozzáférés egyre égetőbb szükséglet, a könyvtárak nem maradhatnak le az információtechnológiában és az adatátvitelben végbemenő fejlődéstől, amely számukra is lehetővé teszi, hogy az igényelt és elvárt szinten nyújtsanak szolgáltatásokat. A számítástechnika és az átviteli technika közeledése nagy hatással van az információforrások létrehozására, kezelésére és használatára. A könyvtáraknak olyan rendszereket kell tervezniük és bevezetniük, amelyek ezekre az új lehetőségekre épülnek.

A *Telematika a könyvtárak számára* a Harmadik Keretprogram első telematika-alkalmazási programja keretében bevezetett hét terület egyike volt. A könyvtári program célja a könyvtárak nyújtotta lehetőségek elérésének és az adattárolásnak a fejlesztése, illetve az információhoz való távoli hozzáférés biztosítása volt a telematikai szolgáltatások alkalmazásával az európai könyvtárakban. A program igen sikeresnek bizonyult:

javult a fejlett adatátviteli technológia könyvtári alkalmazásától remélhető előnyök és a használói igények ismerete. A Negyedik Keretprogram új telematika-alkalmazási programja folytatja a könyvtári munka támogatását a *Telematika az ismeretekért* kutatási területen.

Az első lépések

Az Európa Parlament először 1984-ben hívta fel a közösség politikusainak figyelmét a könyvtárak jelentőségére, 1985-ben pedig határozatot fogadtak el, amely cselekvésre hívta fel az Európai Bizottságot ezen a téren. Felméréseket végeztek a könyvtári szektor méretének és jelentőségének bemérésére, azoknak a területeknek a behatárolására, amelyeken a könyvtárak nehezen tudnak alkalmazkodni az információs társadalom megváltozott körülményeihez, illetve amelyeken a közös európai cselekvés a leginkább hozzájárulhat a források jobb kihasználásához.

A Könyvtári Program e felmérések, széles körű konzultáció és több későbbi felmérés alapján 1990-ben indult. A cselekvési terv a következő négy, egymást kiegészítő irány köré szerveződött:

- ♦ Számítógépes bibliográfiák: géppel olvasható bibliográfiák és katalógusok előállítása, készítésük elősegítése és összehangolása Európában, és ennek révén a könyvtárak gazdaságosságának és forrásmegosztásának támogatása;
- ♦ Könyvtári hálózatok: a könyvtárak által hálózatban előállított szolgáltatások létrehozásának támogatása annak biztosításával, hogy az új távközlési szolgáltatásokon és fejlesztéseken keresztül elérhető technikai lehetőségeket, valamint az adatbázisok közötti kommunikációt támogató szabványokat (OSI – open system interconnection) teljes mélységükben megismerik és kihasználják;
- ♦ Innovatív könyvtári szolgáltatások: a könyvtárakat a fejlett információs és távközlési technológia révén alkalmassá tenni költséghatékony könyvtári szolgáltatásokra;
- ♦ Az új technikákra alapozott könyvtári termékek európai piacának élénkítése: olyan kereskedelmi forgalomban elérhető tele-

matikai termékek és eszközök előállítására, amelyeket kimondottan könyvtárak számára készítenek, és ezek hatékonyabb kezelésének elősegítése. A könyvtári piac felmérésébe és az új termékek bevezetésébe célszerű a magán szektort is bevonni.

Az első *Telematika a könyvtárak számára* program keretében összesen 50 munkaprogramot támogattak, amelyekben az EK-országából több mint 200 résztvevő működött közre. A program keretében sikerült munkakapcsolatokat létesíteni a különböző típusú könyvtárak és a kis- és középvállalkozások, kutatóintézetek és egyetemek között. Új, az információtechnológiát kiaknázó könyvtári termékek és szolgáltatások kifejlesztését támogatták, és szorosabbra fűzték az együttműködés és a forrásmegosztás szálait a könyvtárak között. A projektek a katalógusok hozzáférhetőségétől a dokumentumszolgáltatásig, a formátumoktól és karakterkészletektől az interfész lehetőségeikig, a könyvtári menedzsment és döntéshozó rendszerektől a képzési kérdésektől és a hálózati protokolloktól az innovatív szolgáltatásokig, a hang, kép és szöveg alapú forrásokig sokféle, a könyvtárakat érintő témára kiterjedtek. Egyes projektek infrastrukturálisak, a technikai fejlesztésre összpontosítanak, míg mások gyakorlati, kísérleti és kutató jellegűek.

A projektek közül több ugyan még alig indult el, hisz a javaslatétel utolsó szakaszára 1993 novemberében került csak sor, máris mutatkozik néhány reménytelen eredmény a hálózati technológia, a hiperszöveg, valamint az optikai karakterolvastás terén a géppel olvasható katalógusok előállításában. Ugyancsak jelentős eredményeket értek el a következetes és szabványos adatcsere megteremtésében, a kölcsönös kapcsolatok létesítésében, valamint az új eljárások bevezetésében.

Néhány könyvtári program

➤ *ONE: OPAC Networking in Europe*

Az ONE program* megteremti a kilenc európai ország nyilvános nemzeti online katalógusa (OPAC – On-line Public Access catalogues)

* Bővebben a programról lapunk 1995/4. számában olvashattak *OPAC hálózat Európában* címmel. (A szerk.)

összekapcsolásának a hálózati hátterét. A hálózat lehetővé teszi, hogy a nemzeti könyvtári rendszerek használói valamennyi, a hálózathoz kapcsolt katalógusban kereshessenek. A program lefekteti az egymással összekapcsolt OPAC-ok Európa-szintű hálózatának alapjait. Ezen kívül olyan „semleges belépési pontot” is létesít, amelyen át a hálózat telefonon, illetve más hálózaton (pl. az Interneten) keresztül is elérhetővé válik. A meglévő rendszerek integrálása, a pénzügyi feltételek megteremtése és az országos szolgáltatások előállítói közötti más adminisztratív lépések megtétele is fontos eleme a programnak.

➤ *PLAIL: Public Libraries and Independent Learners*

Az EK-ban mindenhol gyorsan növekszik az a használói igény, hogy a közművelődési könyvtárak segítsék az eligazodást az információk között, és biztosítsanak olyan könyvtári anyagokat, amelyek az önálló tanulást támogatják. A PLAIL program célja ennek az igénynek a kielégítése innovatív közművelődési könyvtári szolgáltatások révén. Ezek közé tartozik az új technológia alkalmazása és felhasználása a használók információhoz, illetve a tanulást támogató rendszerekhez való hozzáféréseinek elősegítése érdekében, valamint a közművelődési könyvtárosok szakmai képzése. Ezen túlmenően a PLAIL modelleket dolgoz ki, amelyek felhasználhatók innovatív szolgáltatások kifejlesztésére és bevezetésére a közművelődési könyvtárakban. Kísérleti képzési anyagokat állítanak elő és terjesztenek a projekt céljai szempontjából fontos témákkal kapcsolatban, amelyek többféle információhordozón és közvetítő csatornán át elérhetőek lesznek, beleértve a távoktatást, a számítógépes képzést és a multimédia eszközöket, de a hagyományos szemináriumokat és munkacsoportokat is.

➤ *JUKEBOX: a telematikai technológia alkalmazása a hangarchívumokhoz való hozzáférés javítására*

A JUKEBOX program fő célja a távoli hozzáférés biztosítása három európai hangarchívumhoz és egy multimédia munkaállomás létrehozása a digitalizált hangfelvételekhez az ISDN kapcsolatokon keresztül való hozzáférés biztosítása érdekében. A program két rendszer kialakítására törekszik: a felhasználói rendszerére (multimédia terminál) és az archív rendszerére (a

hangtárral összekapcsolható digitalizált hangfelvételek adatbázisa). Az előkészítő szakaszban a program több mint 1000, szerzői jogdíj fizetésétől mentes felvétel digitalizálására vállalkozik, és felmérést végez a multimédia terminálon nyújtott szolgáltatások használói fogadtatásáról.

Az új program

A telematika-alkalmazási program *Telematika az ismeretekért* területén a könyvtárak számára bevezetett új tervezet továbbra is épít a harmadik keretprogram eredményeire és folyamatban lévő munkálataira, ugyanakkor fontos új területekre is behatol. Az új program a könyvtárakat az elektronikus infrastruktúra felé való haladás kulcsfontosságú résztvevőinek tekinti. Az információt egyre inkább elektronikus formában állítják elő, így hozzáférhető és gyakran kizárólag e formában használják, a könyvtáraknak pedig központi szerepük lesz az ilyen típusú információk kezelésében, és a használók bevezetésében az új munka- és információhasználati módszerekbe. Az európai könyvtárakban ennél fogva a gépesítés a jövő egyik legfontosabb kihívása. Ez tükröződik az Európai Könyvtárgépesítők Fórumának (European Forum for Implementors of Library Automation – EFILA) létrehozásában, ahol a számítógépek könyvtári alkalmazásával kapcsolatos ötletek és tapasztalatok cseréjére van lehetőség.

Az Európai Könyvtárgépesítők Fórumát (EFILA) a Nyílt Rendszerek Európai Műhelye (European Workshop for Open Systems – EWOS) és a Számítástechnika Könyvtári Alkalmazása Szakértői Csoport (Expert Group on Library Application – EG-LIB) vezette be az Európai Bizottság DGXIII/E-3 csoportjával együttműködve.

Célja, hogy fórumot teremtsen Európában a számítógépek könyvtári bevezetésével kapcsolatos tapasztalatok átvételéhez, a fejlesztések végrehajtásához, a legjobb eljárások megosztására, a szabványok és előírások bevezetésével kapcsolatos részletek és választási lehetőségek közös értelmezésére, és javítsa a könyvtári rendszerek közötti összhangot és a rendszerek kölcsönös használhatóságát.

Az EFILA első összejövetelére 1995 januárjában Brüsszelben került sor. A legfontosabb kérdések – mint pl. az információkeresés bevezeté-

sének lehetőségei – felvetése után négy tervezetet mutattak be annak érdekében, hogy a bevezetésben szerzett személyes tapasztalatokra fordítsák a figyelmet. Ezek közé tartoztak:

- ♦ USEMARCON, a holland Királyi Könyvtár által kifejlesztett program, amelynek célja olyan eszközcsoomag kidolgozása, amely alkalmas az európai nemzeti könyvtárak által használt különböző MARC formátumokon készült bibliográfiai rekordok tetzés szerinti másik MARC formátumra való konvertálására. Az eltérő adatcsereformátumok a hálózati együttműködés egyik legfőbb kerékkötői.
- ♦ BORGES, a holland Digital Equipment által kifejlesztett program, amely az Interneten elérhető információ szűrésével foglalkozik, ami alkalmasint meghatározza a hálózati információ (keresésének) relevanciáját is.
- ♦ DALI, a brit Fretwell-Downing által kifejlesztett program, amely multimédia dokumentumszolgáltatást fejleszt ki osztott környezetben lekérdezési és keresési szabványok használatával.
- ♦ DBV-OSI II, a németországi DANET által kifejlesztett program a régebbi könyvtári projektek egyike, s mint ilyen előljár az ISODE-on alapuló Z39.50/SR szabvány bevezetésében.

A második EFILA* összejövetelre 1995 júniusában került sor, és a tervek szerint az EFILA a jövőben is évente kétszer ülésezik. A júniusi értekezlet a világhálózatnak a könyvtári alkalmazásokra, például az információkeresésre és a kölcsönzésre gyakorolt hatását vizsgálta, és sor került három, folyamatban lévő könyvtári projekt bemutatására. A következő értekezlet, amelyre Brüsszelben, 1996. január 15-én került sor, a Z39.50 bevezetésének tapasztalait vette górcső alá. Az elektronikus dokumentumszolgáltatásnak szentelt ülést az EWOS értekezlethez kapcsolva, 1995 októberében rendezték meg.

Az új *Telematika a könyvtárak számára* program különös figyelmet szentel az egyes könyvtárak kapcsolatának egymással és a tágabb európai infrastruktúrával. A könyvtárak csak akkor jelentenek értéktöbbletet a társadalom számára,

---

* Az EFILA-ról további információ kapható az IFLA postáján vagy titkárán (Klaus Sondergaard, Dán Szabványosítás) keresztül. EFILA tájékoztatás: efila-request@dkuug.dk; EFILA titkár: ksoe@ds.dk

ha egész Európát átfogó könyvtári infrastruktúra jön létre, ezért a program a könyvtári hálózatok fejlesztését támogatja, mert ez a forrásmegosztás optimalizálásának az eszköze, és így kapcsolódhatnak a kevésbé fejlett könyvtárak az előttük járó könyvtárak forrásaihoz és szolgáltatásaihoz. A szélesebb információs infrastruktúra összefüggésében a program a könyvtárak között is az erőteljesebben piacorientált megoldások támogatását célozza, és igyekszik összehangolni a túlnyomó részben közintézményként működő könyvtárak gyakorlatát a magán szektorban működő információellátókéval.

Könyvtári hálózatok: a jövő kulcsai

„A könyvtárakat nem a téglák és a malter határozzák meg, hanem funkcióik, szolgáltatásaik és hálózati kapcsolataik, amelyek kijelölik azt is, mennyire képesek feladataikat ellátni, szolgáltatásaikat biztosítani a jövőben.”

A „Library Networking in Europe” konferencia megnyitó beszédében *Frans de Bruine*, a DGXIII/E igazgatója hangsúlyozta a hálózati együttműködés jelentőségét a könyvtári rendszerek és szolgáltatások fejlődésében a 21. század küszöbén. A bevezető felvillantotta a hálózatokkal és könyvtárakkal kapcsolatos kulcskérdéseket, illetve az információrobbanás és a most folyó digitális forradalom által teremtett kihívásokat és lehetőségeket.

A konferencián, amely 1994. október 12-14-én Brüsszelben zajlott, közel 40 dolgozat hangzott el, amelyek a könyvtári program folyamatban lévő munkaprogramjainak eredményeiről számoltak be, vagy a közösség által a jövőben megoldandó problémákra hívták fel a figyelmet. A fel-szólalók között találkozhattunk az Európai Bizottság és az Unesco, a British Library, a Deutsche Bibliothek és a Bibliothèque National de France képviselőivel, és számos elsőrangú szakértővel az elektronikus kiadás, az elektronikus dokumentumszolgáltatás, az új menedzsment eljárások, a telematikai szabványosítás, a bibliográfiai adatcsere, a multimédia és a használói szolgáltatások kiterjesztése területéről.

30 európai, közöttük számos kelet-európai országból, több mint 440 könyvtári és információs szakember vett részt a konferencián, amely ideá-

lis fórumot jelentett az új telematikai program bevezetésének előkészítésére, amelyhez végül szeptember 29-én hozzájárult a Minisztertanács. Az új programban a könyvtárak, illetve a tágabb információs infrastruktúra közötti együttműködés visszatérő témák, amelyek összekapcsolják a három cselekvési irányt, és a program valamennyi részfeladatának közös célját képviselik.*

A könyvtári program felépítése a különböző, egymásra épülő szinteket tükrözi, amelyeken a könyvtárak működnek:

- ♦ maga a könyvtár;
- ♦ a „hagyományos” információs lánc, amelynek a könyvtár szerves része;
- ♦ a hálózatba szervezett információ világa.

Ennek alapján három cselekvési irányt jelöltek ki:

- A) irány: Hálózat-orientált belső könyvtári rendszerek fejlesztése;
- B) irány: Telematikai rendszer a könyvtári együttműködés és hálózatfejlesztés számára;
- C) irány: Könyvtári szolgáltatások a hálózatba szervezett információforrások elérésére

Hatékony eszközök hatékony szolgáltatásokhoz

Az információs társadalom folyamatosan növekvő igényeinek kielégítése érdekében a könyvtáraknak a legkorszerűbb technológiákon és az ezeknek megfelelő szabványokon alapuló eszközöket és rendszereket kell kifejlesztelniük. Hatékony eszközökre van szükség, amilyen például a könyvtár hálózattal kapcsolatos funkcióinak és szolgáltatásainak menedzselése, illetve a specifikus könyvtári feladatokra kialakított munkaállomások és a szakértő rendszerek. Ezen kívül a sajátos fejlesztési rendszereken is dolgozni kell, amelyek különböző elektronikus formátumokban kezelik és biztosítják a szolgáltatásokat. A dokumentumok elektronikus tárolására szolgáló rendszerek például számos formátumban jelennek meg.

* A konferenciáról további információ kérhető: *Ellen Pedersen*, DGXIII/E-3 Library Networks and Services, Jean Monnet Building (C5-64), L-2920 Luxembourg, Fax: +352-4301-33530

Ezen a cselekvési irányon belül még olyan kérdések merülnek fel, mint a meglévő szabványok alkalmazása és támogatása, a jelenleg csak papíron hozzáférhető dokumentumok digitalizálása, valamint a fejlettebb rendszerek bevezetése az olyan könyvtárakba, amelyek nehezebben férnek hozzá a kifinomult technológiákhoz.

E cselekvési irány keretében két gyakorlati célt határoztak meg:

- ♦ Könyvtári rendszerek és eszközök: a könyvtári rendszerek és eszközök modernizálását, a költséghatékony rendszerek és eszközök kialakítását és az európai könyvtárak közötti különbségeket csökkentő, „könnyen használható” technológiák bevezetését helyezik előtérbe.
- ♦ Piacélnépszerűsítés: folyamatosan ösztönözni a könyvtári rendszerek és eszközök piacát Európában.

A projektek elősegíthetik a könyvtárak és a privát szférába tartozó rendszergazdák összehozását az új termékek kifejlesztése érdekében.

A gyűjtemény-orientált könyvtártól a hozzáférés-orientált könyvtárig

---

A könyvtárak, az ellátók és a kiadók közötti jobb együttműködés jelentős mértékben javíthatja a könyvtárhasználók rendelkezésére álló források és szolgáltatások körét, mennyiségét és minőségét.

A könyvtári együttműködés olyan vetületei válnak fontossá ebben az esetben, mint pl. a katalógusforrások megosztása (osztott katalógizálás és a hozzáférés biztosítása a lelőhely-megállapítás céljából stb.), a dokumentumgyűjtemények megosztása (dokumentumszolgáltatás stb.). A könyvtárközi hálózatok, amelyek országos és nemzetközi méretekben is összekapcsolják a könyvtárakat, nagy mértékben előmozdítják a források fejlesztését és a forrásmegosztást a könyvtárak között. (Például a bibliográfiai adatcsere és -hozzáférés, az osztott bibliográfiai források számára kidolgozott adatmodellek és formátumok, vagy a könyvtárak közötti és a használóknak nyújtott dokumentumszolgáltatás.)

A könyvtáraknak bővíteniük kell a kiadókhöz és terjesztőkhöz fűződő kapcsolataikat, mivel a publikus információ elektronikus terjesztése iránti

használói igény egyre természetesebb. Az elektronikus információ irányába való eltolódás megváltoztatja a termékek és a szolgáltatások értékesítését, terjesztését, a használók jogosultságát és a termék megfizetését. A könyvtáraknak központi szerepet kell vállalniuk ebben a folyamatban. Közelebről, a könyvtárak is hozzájárulhatnak olyan kérdések megoldásához, mint a használók jogainak meghatározása, a hálózati források használatának ellenőrzése és a jogosultság biztosítása, a regisztráció és a költségmegtérülés általánosan érvényes megoldásainak kifejlesztése.

A cselekvési irány a következő központi feladatokat határozta meg:

- ♦ Könyvtárközi kapcsolatok: a könyvtárak közötti kölcsönös kapcsolatok kialakítása a fejlődés és az osztott könyvtári forrásokon alapuló magasabb szintű szolgáltatások támogatására Európában.
- ♦ Nemzetközi szolgáltatások: a könyvtárak közötti integrált, országhatárokat átszelő adatcsere, könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás kifejlesztése.
- ♦ Beszerzés és terjesztés: elektronikus kapcsolatok létrehozása a könyvtárak, a kiadók/ellátók között a dokumentumok és az adatok beszerzése és terjesztése érdekében.
- ♦ Könyvtári szabványok: nyílt szabványok kifejlesztése, kipróbálása és integrálása a könyvtárakban.

Ez az irány a *Telematika a könyvtárak számára* program alapköve, ezért a teljes költségvetés 60%-át erre fordítják. Nagyon fontos, hogy támogassák és felhasználják a korábbi könyvtári program alatt kidolgozott munkák eredményeit.

A könyvtárak közvetítő szerepe

A könyvtár hagyományosan az általa gyűjtött és tárolt forrásokhoz biztosítja a hozzáférést. Ez ugyan bizonyos mértékig továbbra is így lesz, még az elektronikus dokumentumok esetében is, a könyvtáraknak mégis egyre inkább a hálózatokon át elérhető információforrásokhoz kell hozzáférést biztosítaniuk. A hálózatnak mint publikációs közegnek a lehetőségeit ma már széles körben elismerik, és a használók számára a

hálózatokon keresztül elérhető források választéka egyre szélesebb. Ezek közé a források közé tartoznak az adatfájlok (dokumentumok, szoftver, képek), az interaktív szolgáltatások (címtárak, bibliográfiái és más adatbázisok), illetve a nagy adathalmazok (tudományos, statisztikai felmérések stb.).

A könyvtárak helyzete kedvez annak, hogy a hálózati információ szervezésében és terjesztésében fontos szerepet játszanak és közvetítő szerepet vállaljanak a felhasználó és a források között. Ahhoz azonban, hogy e szerepüket sikeresen töltsék be, a könyvtáraknak törekedniük kell a szabványok, a forrásfeltárás protokolljának kidolgozására, a dokumentumcseré formátumok és a jelenlegi hozzáférési és tájékoztató eszközök javítása érdekében.

E cselekvési irány két feladat köré szerveződik:

- A könyvtárak információs környezete: a hálózatba szervezett információforrásokhoz való hozzáférés szervezeti kereteinek értékelése;
- A könyvtárak által közvetített köztes szolgáltatások: a könyvtárak által közvetített szolgáltatásokkal a felhasználók számára biztosítják a hozzáférést a hálózati információforrásokhoz.

A tervek szerint ez a cselekvési irány lehetővé teszi a könyvtári közösség számára, hogy stratégiai kapcsolatot létesítsen az információs infrastruktúra más kulcsszereplőivel, különösen a hálózati információforrások előállítóival, a forrásfeltáró eszközök készítőivel és a hálózatot fenntartó szervezetekkel.

A meghatározott cselekvési irányokon túl a *Telematika a könyvtárak számára* program támogat egy sor átfogó tevékenységet, amelyek a program korábbi eredményeinek megszilárdítását, ugyanakkor a jövődöntő munkafeladatok javítását szolgálják. A kiegészítő tevékenységek között szerepelnek a technológiai átalakítást támogató lépések, így pl. a sikeres programoknak a kísérleti stádiumból a működő szakaszba juttatása, és olyan értekezletek, amelyek a használói csoportokat, más programokat és a telematikai szektort horizontálisan és vertikálisan összekapcsolják. A kiegészítő intézkedések között szerepelnek a speciális vizsgálatok és képzés, betanítás, amelyek a projektek eredményeinek sikeres bevezetéséhez szükségesek.

A teljes kép

A *Telematika a könyvtárak számára* program csak egy része annak az integrált erőfeszítésnek, amelyet a fejlett információs és kommunikációs technológia közszolgáltatásban és közgazdaságban történő alkalmazását támogatja.

Az alkalmazási programot 13 különböző szektorra bontják (közülük egyet jelentenek a könyvtárak), amelyeket négy átfogó szolgáltatási területbe sorolnak. A program egy sor közös elvre és célra épül, amelyek összekapcsolják a különböző kutatási szektorokat. A használói igények és vélemények jóval nagyobb szerepet fognak játszani az új program kutatási célkitűzéseinek megállapításában. A használókat a kezdeti tervezéstől a valós környezetben történő technikai kipróbálásig a projekt minden fázisába bevonják. Maga a kipróbálás is nagyobb prioritást élvez majd, és hangsúlyt fektetnek a program eredményeinek közzétételére és terjesztésére, beleértve a szabványokat, az eladási javaslatokat, illetve a telematikai alapú rendszerek tervezését, felállítását és működtetését támogató, a „legjobb gyakorlatot” bemutató irányelveket. Ez az új megközelítés testesül meg az ún. „tízparancsolatban”: a használók bevonását, az adat-telematikától a multimédia-telematika felé történő eltolódást és az eredmények felhasználását alátámasztó elvekben.

A közérdeklődésre számotartó telematikai alkalmazások

Az új telematika-alkalmazási programot 1993. november 23-án kezdték meg a negyedik keretprogram alprogramjaként. A program 1994-től 1998-ig tart, és olyan kutatásokat és műszaki fejlesztéseket, illetve alkalmazási bemutatókat finanszíroz, amelyek az információs és adatátviteli technológiát négy területen, 13 különböző, széles körű érdeklődésre számotartó szektorban használják fel. A program olyan problémák megoldását is támogatja, amelyek az összes szektort érintik. A programra 843 millió ECU-t szántak, ami a negyedik keretprogram teljes költségvetésének 7%-a.

A program területei

A terület: Telematika a köz szolgálatában (255 millió ECU)

1. szektor: *Telematika a közigazgatásban*
2. szektor: *Telematika a közlekedésben*

B terület: Telematika az ismeretek világában (146 millió ECU)

3. szektor: *Telematika a kutatásban*
4. szektor: *Telematika az oktatásban és a képzésben*
5. szektor: *Telematika a könyvtárak számára*

C terület: Telematika a foglalkoztatottság és az életminőség javításában (268 millió ECU)

6. szektor: *Telematika a városi és vidéki területeken*
7. szektor: *Telematika az egészségügyben*
8. szektor: *Telematika rokkantak és idősek számára*
9. szektor: *Telematika a környezet számára*
10. szektor: *Egyéb kutatási irányok*

D terület: Horizontális K+F tevékenységek (133 millió ECU)

11. szektor: *Telematikai „engineering”*
12. szektor: *Nyelvi „engineering”*
13. szektor: *Információs „engineering”*

E terület: Programtámogató tevékenységek (41 millió ECU)

Telematikai megfigyelő és értékelő munka
Konszenzus kialakítása, koordináció
Tájékoztatás, az eredmények terjesztése, a telematika propagálása
Nemzetközi együttműködés
Képzés
Speciális intézkedések kis- és középvállalkozások számára

Az első könyvtári telematikai program négy évvel ezelőtti bevezetése óta nagyon gyors és alapvető változások mentek végbe az információ hozzáféréseben és használatában. A fejlett információtechnológiák széles körben elterjedtek, és egyre újabb és újabb termékek és szolgáltatások jönnek létre, sokkal inkább a használók szükségleteit követve, mint a technológia nyomására. Ha a könyvtárak meg akarják tartani a tudományos, műszaki és üzleti információ kulcsfontosságú közvetítőjének és az európai kulturális örökség letéteményesének szerepét, fel kell készülniük a változásokhoz való alkalmazkodásra, az újítások elfogadására, az információs társadalomban új kapcsolatok teremtésére, szövetségesek megnyerésére. Az első *Telematika a könyvtárak számára* program olyan választ adott ezekre a kihívásokra, amely megmutatta, hogy az európai könyvtárak tisztában vannak a könyvtárügyet érintő legfontosabb problémákkal. Az új *Telematika a könyvtárak számára* program feladata, hogy fenntartsa a már elért fejlődési ütemet, és

az európai könyvtárakat a jóval tágabb európai információs és hírközlési infrastruktúra részeivé tegye.

További irodalom

1. Telematics Applications Programme, Report 1993/94, EUR 16061 EN, ISSN 1018-5593
2. Telematics Applications Programme, Information Package and Work Programme 1994-1998, 15 December 1994
3. Library economics in Europe - An update - 1981-1990, Phillip Ransdal European Commission 1995, EUR 15903, ISBN 92-826-9297-7
4. Library systems in Europe: A directory and guide. Library Information Technology Centre, European Commission 1994, EUR 15494 EN, ISBN 1 87088947 9
5. Synopses of library projects, CD-86-94-311-EN-C. Copyright problems of electronic document delivery. Institute for Information Law, European Commission 1995, EUR 16056 EN, ISSN 1018-5593